

Streszczenie rozprawy doktorskiej
pt.: „Udział pełnomocnika w polskim postępowaniu karnym”
przygotowanej pod kierunkiem
dr hab. prof. US Magdy Tarnowskiej-Sobeckiej i dr Marty Jasińskiej

Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest problematyka dotycząca udziału pełnomocnika w polskim postępowaniu karnym. Instytucja ta jest wyrazem realizacji zasady kontradyktoryjności. Model prawa karnego procesowego, jego charakter i konstrukcja zostały określone przez zasady procesowe. Jako idee wiodące ustawodawca przyjął zasady: skargowości, legalizmu, jawności, prawa do obrony, prawdy obiektywnej, swobodnej oceny dowodów, kontradyktoryjności oraz równouprawnienia stron. Realizacja tych zasad sprzyja ochronie społeczeństwa przed naruszeniem określonych dóbr oraz uwzględnieniu uprawnień uczestników procesu, np. pokrzywdzonego do dochodzenia swoich praw przy pomocy pełnomocnika.

Przedmiot opracowania stanowi problematyka instytucji pełnomocnika w polskim postępowaniu karnym. Celem rozprawy jest wskazanie, czym ta instytucja się charakteryzuje, jakie podmioty mogą pełnić rolę pełnomocnika, ale też jakie pomioty mogą z pomocy pełnomocnika skorzystać. W rozprawie podjęto rozważania o czynnościach postępowania karnego, w których pełnomocnik może wykazywać aktywność. Instytucja została przedstawiona w świetle ostatnich zmian kodeksu postępowania karnego, co miało na celu wyraźne wskazanie ewolucji jej uregulowania w procesie karnym. Praca ma także na celu wykazanie, że instytucja ta jest niezbędna w pomocy pokrzywdzonemu przestępstwem.

Rozprawa doktorska składa się ze Wstępu, ośmiu rozdziałów merytorycznych i Zakończenia.

W rozdziale pierwszym omówiono pełnomocnika w kontekście historycznym, odnosząc się do zmian podejmowanych w zakresie tej instytucji. W poszczególnych podrozdziałach zajęto się przedstawieniem instytucji pełnomocnika w kodeksu postępowania karnego z 1928 r., 1969 r. oraz 1997 r. W podrozdziale 4 zostały scharakteryzowane zmiany dotyczące pełnomocnika, które nastąpiły po 1997 r. Szczególna uwaga została poświęcona ostatnim „dużym” nowelizacjom kodeksu, mianowicie tej z 27 września 2013 r., 20 lutego 2015 r. oraz 11 marca 2016 r.

Szczegółowe rozważania rozpoczęto w rozdziale drugim od analizy przedstawicielstwa procesowego, w którego ramy wpisuje się instytucja pełnomocnika. Na

początku zostały omówione zagadnienia ogólne, które stanowią punkt wyjścia dla rozważanej problematyki. Nie sposób bowiem analizować obecności pełnomocnika w procesie karnym bez poznania uczestników procesu i głównej zasady procesu karnego, z istnienia której działalność pełnomocnika wynika – zasady kontrydiktoryjności. Przedstawienie pojęcia i istoty przedstawicielstwa procesowego miało na celu wskazanie, że pełnomocnik pełni rolę takiego przedstawiciela. Ponadto dokonano głębszej analizy poszczególnych przedstawicieli procesowych: przedstawiciela ustawowego, obrońcy i pełnomocnika.

W rozdziale trzecim odniesiono się do pojęcia pełnomocnika na gruncie karnego prawa procesowego. Szczególna uwaga została poświęcona pełnomocnikowi jako przedstawicielowi strony, ze wskazaniem form pełnomocnictwa i odwołałości czynności przez niego dokonanych. W odniesieniu do ustanowienia pełnomocnictwa, można dokonać rozróżnienia na ustanowienie pełnomocnika z wyboru oraz ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Zasadnym jest przedstawienie tych instytucji z punktu widzenia podmiotu, który ma być reprezentowany, mianowicie może on sam wybrać sobie pełnomocnika, a może także wnosić o jego ustanowienie z urzędu, jeżeli spełni określone w kodeksie postępowania karnego przesłanki.

Rozdział czwarty poświęcony został podmiotom uprawnionym do ustanowienia pełnomocnika. Rozważania otwiera analiza na temat definicji pokrzywdzonego, który na dalszy etapie postępowania może przybrać status oskarżyciela posiłkowego i prywatnego. Szczegółowe wskazanie tych podmiotów jest konieczne, ponieważ nie są to podmioty tożsame, a ich działalność może być wspomagana przez pełnomocnika. Podrozdział 4 odnosi się do pozostałych podmiotów uprawnionych do ustanowienia pełnomocnika, które pojawią się w kodeksie, ale także innych ustawach.

W rozdziale piątym skupiono się na podmiotach uprawnionych do wystąpienia jako pełnomocnik w procesie karnym. Na podmioty, które są legitymowane do wystąpienia w postępowaniu karnym w charakterze pełnomocnika wskazuje art. 88 kodeksu postępowania karnego. Na podstawie powołanego przepisu wyróżnić można adwokata, radcę prawnego lub radcę Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej jako pełnomocnika w procesie karnym. Charakterystyka tych podmiotów odbyła się zatem na gruncie ustawy – Prawo o adwokaturze, ustawy o radcach prawnych oraz ustawy o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Podkreślić należy, że członkostwo Polski w Unii Europejskiej wywołuje skutek w postaci możliwości pełnienia roli pełnomocnika nie tylko przez polskich adwokatów i radców prawnych. Obywatele państw

członkowskich Unii Europejskiej także mogą świadczyć pomoc prawną, czego konsekwencją jest ustawa o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej. Wskazane powyżej podmioty obowiązują tajemnicą zawodową, zasadnym więc było jej przeanalizowanie w kontekście działalności pełnomocnika w procesie karnym.

Problematyka udziału pełnomocnika w postępowaniu karnym pozornie może wydawać się oczywista, jednak w tym zakresie pojawiają się zagadnienia, które starano się przedstawić w niniejszej pracy. Jednym z nich jest rola pełnomocnika w postępowaniu przygotowawczym, wskazana w rozdziale szóstym, jego udział w postępowaniu dowodowym oraz przy przeprowadzaniu poszczególnych dowodów. Szczególny nacisk położono na wpływ pełnomocnika na złożenie aktu oskarżenia, głównie ze względu na konieczność sporządzenia i podpisania przez pełnomocnika subsydiarnego aktu oskarżenia.

Kolejny etap procesu – postępowanie przed sądem pierwszej instancji także wiąże się z udziałem pełnomocnika, co zostało przedstawione w rozdziale siódmym. Podejmowanych przez niego czynności można doszukiwać się zarówno przed rozprawą główną, jak i w czasie trwania rozprawy głównej. Działalność pełnomocnika jest zauważalna także przy prowadzeniu postępowań szczególnych – postępowania prywatnoskargowego i postępowania przyspieszonego.

Kwestią ciekawą, a zarazem poddawaną ciągłej ewolucji jest zagadnienie roli pełnomocnika w postępowaniu odwoławczym. W rozdziale ósmym przedstawiono czynności pełnomocnika w złożeniu wniosku o uzasadnienie wyroku oraz w związku z apelacją i zażaleniem. Zwrócono także uwagę na zmieniające się podejście do oceny czynności pełnomocnika w związku z kasacją i wnioskiem o wznowienie postępowania, gdzie ustawodawca po raz kolejny wskazuje na konieczność zastosowania przymusu adwokacko-radcowskiego.

Scharakteryzowanie pełnomocnika w przedstawionych schemacie pozwala na dogłębne poznanie jego udziału w procesie karnym i zrozumienie wszystkich aspektów czynności przez pełnomocnika podejmowanych. Tym też pokierowane były działania przy wyborze tematu analizy. Głównym celem takiego układu pracy jest odpowiedź na pytanie, czy instytucja pełnomocnika stanowi realizację zasady kontradyktoryjności i czy jest instytucją potrzebną.

Regulacja pełnomocnika w kodeksie postępowania karnego nie jest sformułowana w sposób wyczerpujący. Wielokrotnie kodeks odsyła do odpowiedniego stosowania

przepisów o obrońcy lub nawet przepisów procedury cywilnej, wskazując przez to, że instytucja pełnomocnictwa wywodzi się z postępowania cywilnego. Przepisy kodeksu słusznie jednak normują instytucję, zapewniając prawidłowy tok postępowania karnego.

Analiza tematu pozwoliła na wyciągnięcie wniosku, że pełnomocnik jest koniecznym elementem polskiego systemu prawnego. Pokrzywdzonemu, który najczęściej korzysta z jego pomocy, trudno byłoby uporać się z meandrami prawa bez obecności tego przedstawiciela procesowego. Nie należy jednak ulec złudzeniu, że instytucja pełnomocnika jest w pełni uregulowana i na takim stanie prawnym moglibyśmy pozostać. Istnieje jeszcze wiele jej mankamentów, które wymagają korekty lub chociażby przemyślenia ze strony ustawodawcy.

Instytucja pełnomocnika jest potrzebna. Jej dzisiejszy kształt jest skuteczny i spełnia swoją rolę. Choć wymaga jeszcze wielu badań, jest przejawem troski ustawodawcy i organów wymiaru sprawiedliwości o dobro obywateli, dobro osób pokrzywdzonych przestępstwem. Pozytywnie należy odnieść się do samej obecności pełnomocnika w postępowaniu karnym. Słuszną decyzję podjął ustawodawca o jego umiejscowieniu w procesie i określeniu jako przedstawiciela procesowego. Dzięki temu strona inna niż oskarżony może skorzystać z pomocy pełnomocnika. Pełnomocnika, czyli podmiotu fachowego, dysponującego szeroką wiedzą prawniczą i doświadczeniem w tym zakresie. Wobec zawilości przepisów prawnych, trudności pojawiających się w postępowaniu karnym, ocena danej sprawy z profesjonalnego, ale także obiektywnego punktu widzenia, jest w tym wymiarze niezwykle korzystna dla pokrzywdzonego.

W swej ogólnej konstrukcji instytucja pełnomocnika zasługuje na aprobatę. Choć w niektórych elementach wywołuje w doktrynie burzliwą dyskusję i nie zawsze w pełny sposób zapewnia ochronę pokrzywdzonemu, to pozytywnie należy ocenić jej zawarcie w kodeksie postępowania karnego i stopniowe rozszerzanie. Odnosząc się do tezy postawionej na początku pracy, należy uznać, że pełnomocnik jest instytucją potrzebną, instytucją, która niekiedy stanowi „ratunek” dla pokrzywdzonego i która istnieje po to, by stać na straży jego praw. Jest też wyrazem realizacji zasady kontrydiktoryjności i umożliwia prowadzenie sporu pomiędzy równouprawnionymi stronami procesu karnego. Choć istnieją jeszcze elementy, mimo licznych modyfikacji instytucji, które należałoby poddać rozważaniom i zasadne byłoby rozszerzenie czynności pełnomocnika, to w swej ogólnej postaci jest to instytucja korzystna i pozytywnie wpływająca na tok postępowania karnego, której działalność przyczynia się do wyjaśnienia wszystkich okoliczności sprawy, co stanowi podstawowy cel procesu.

Abstract of doctoral dissertation
titled “Participation of legal representative in Polish criminal proceedings”
prepared under the supervision of
Szczecin University Professor Magda Tarnowska-Sobecka, Ph.D.,
and Marta Jasińska, Ph.D.

The subject of this doctoral dissertation is the issue concerning the participation of legal representative in Polish criminal proceedings. This institution is an expression of the implementation of adversarial system. The model of criminal procedural law, its nature and construction were determined by procedural rules. As the leading ideas, the legislator adopted the following: complaint, legalism, openness, the right to defend, objective truth, free evaluation of evidence, adversarial system and equal rights of parties. The implementation of these principles facilitate the protection of society against the violation of certain goods and consideration of the rights of process participants, e.g. the victim to claim his rights through a legal representative.

The subject of the study is the problematics of the institution of legal representative in Polish criminal proceedings. The aim of this dissertation is to indicate what characterize this institution, what entities may act as a legal representative, but also what entities may use the assistance of a legal representative. The dissertation elaborates on the criminal proceedings in which the legal representative may be active. The institution was presented in the light of the recent amendments to the Code of Criminal Procedure, which was intended to clearly indicate the evolution of its regulation in the criminal trial. The dissertation is also aimed at demonstrating that this institution is indispensable in helping the victim.

The doctoral dissertation consists of Introduction, eight substantive chapters and Conclusions.

The first chapter discusses the legal representative in a historical context, referring to changes undertaken in the field of this institution. The particular subchapters present the institution of legal representative in the Code of Criminal Procedure of 1928, 1969 and 1997. Subsection 4 describes the changes concerning the legal representative which took place after 1997. Particular attention was given to the last “major” amendments of the Code, namely, the one from September 27, 2013, February 20, 2015 and March 11, 2016.

In the second chapter the detailed considerations were started with the analysis of process representation, as the institution of legal representative is framed within it. At the

beginning, general issues were discussed, which are the starting point for the problematics under consideration. It is impossible to analyse the presence of a legal representative in a criminal trial without knowing the participants of the trial and the main principle of the criminal process from which the activity of the legal representative arises - the adversarial system. Presenting the concept and the essence of procedural representation meant to indicate that the legal representative plays the role of such a representative. In addition, a more thorough analysis of individual procedural representatives were made: statutory representative, defence attorney and legal representative.

The third chapter refers to the concept of a legal representative on the basis of criminal procedural law. Particular attention was paid to the legal representative as the representative of the party, indicating the forms of representation and the cancellation of actions performed by him. Regarding the establishment of a power of attorney, a distinction may be made between the appointment of a legal representative of choice and the appointment of a court-assigned legal representative. It is reasonable to present these institutions from the point of view of the subject to be represented, namely, he may choose a representative himself, and may also request the court-assigned representative if he fulfils the conditions laid down in the Code of Criminal Procedure.

The fourth chapter is devoted to entities authorized to appoint a legal representative. Considerations are started with an analysis of definition of a victim, who at a later stage of the proceedings may assume the status of subsidiary and private prosecutor. A detailed indication of these entities is necessary because they are not the same entities, and their activities can be assisted by a legal representative. Subchapter 4 refers to other entities authorized to appoint a legal representative, which appear in the code, but also in other acts.

The fifth chapter focuses on entities entitled to act as a legal representative in a criminal trial. The entities that are authorized to appear in criminal proceedings as legal representatives are indicated in art. 88 of the Code of Criminal Procedure. On the basis of this provision, one can distinguish an attorney, a legal advisor or a counselor of the General Prosecutor's Office of the Republic of Poland as a legal representative in a criminal trial. The characteristics of these entities were therefore based on the Act on the Bar, the Act on Legal Advisors and the Act on the General Prosecutor's Office of the Republic of Poland. It should be emphasized that Poland's membership in the European Union has the effect of not only Polish attorneys and legal advisors being able to act as legal representatives. Citizens of the European Union member states can also provide legal assistance, which results in the law on the provision of legal assistance by foreign lawyers in the Republic of Poland. The above-

mentioned entities are subject to professional secrecy, so it was reasonable to analyse it in the context of the activities of legal representative in the criminal trial.

The problematics of participation of legal representative in criminal proceedings may seem obvious, but in this respect there are issues that were tried to be presented in this paper. One of them is the role of the legal representative in the preparatory proceedings, indicated in the sixth chapter, his participation in the evidentiary proceedings and in the examination of individual evidence. Particular emphasis was placed on the influence of legal representative on the submission of the indictment, mainly due to the need for legal representative to prepare and sign a subsidiary indictment.

The next stage of the trial - proceedings before the court of first instance also involves the participation of legal representative, which is presented in the seventh chapter. The actions undertaken by him can be found both before and during the main hearing. The activities of the legal representative are also noticeable in the conduct of special proceedings – private prosecution and accelerated proceedings.

An interesting issue, and at the same time subjected to constant evolution is the role of legal representative in the appeal proceedings. The eighth chapter presents the actions of legal representative in submitting the application for justification of the judgment and in relation to the appeal and the complaint. Attention was also drawn to the changing approach to the assessment of the activities of legal representative in connection with the cassation and the application for resuming the proceedings, where the legislator once again indicates the necessity of compulsory representation by a lawyer.

Characterization of the legal representative in the presented schema allows for in-depth knowledge of his participation in the criminal proceedings and understanding of all aspects of the activities of legal representative. This is what guided the choice of topic of analysis. The main purpose of this dissertation arrangement is to answer the question whether the legal representative institution constitutes the implementation of adversarial system and whether it is a necessary institution.

The regulation of legal representative in the Code of Criminal Procedure is not formulated exhaustively. The Code repeatedly refers to the proper application of the provisions on the counsel or even the provisions of the civil procedure, indicating that the institution of representation originates from civil proceedings. However, the provisions of the Code rightly regulate the institution, ensuring the correct course of criminal proceedings.

Analysis of the subject allowed to conclude that the legal representative is a necessary element of the Polish legal system. The victim, who most often uses his

assistance, would find it difficult to deal with the law's meanders without the presence of that procedural representative. However, one should not be under the illusion that the institution of legal representative is fully regulated and we could stay on this legal status. There are still many shortcomings that require correction or even consideration by the legislator.

The institution of legal representative is needed. Its present shape is effective and fulfils its role. Although it requires a lot of research, it is a manifestation of the legislator's and judicial authorities' concern for the well-being of citizens, the well-being of crime victims. Positive reference should be made to the presence of legal representative in criminal proceedings. Locating him in the trial and determination as a trial representative was a right decision of the legislator. Thanks to this, a party other than the defendant may use the assistance of a representative. Legal representative, i.e. a professional entity with extensive legal knowledge and experience in this area. In view of the complexity of legal regulations, difficulties appearing in criminal proceedings, the assessment of a given case from a professional but also an objective point of view is in this dimension extremely beneficial for the victim.

In its general construction, the institution of legal representative deserves approval. Although in some elements it evokes stormy discussion in doctrine and does not always provide full protection to the victim, its conclusion in the Code of Criminal Procedure and gradual enlargement of its role should be positively assessed. Referring to the thesis put forth at the beginning of the dissertation, it should be acknowledged that the legal representative is a necessary institution, an institution that sometimes constitutes a "rescue" for the victim and which exists to uphold his rights. It is also an expression of the implementation of adversarial system and makes it possible to conduct a dispute between equal parties in the criminal trial. Although there are still elements, despite numerous modifications of the institutions, that should be reconsidered and it would be reasonable to expand the activities of legal representative, in its general form it is a beneficial institution, positively influencing course of criminal proceedings, which activity contributes to explaining all the circumstances of the case, which is the primary purpose of the trial.

Justyna Lisinicko